

Rätten skyddas genom öppenhet, inte genom mörkläggning

Sedan mer än ett halvår pågår en utredning i den s. k. Haljbyaffären. Under denna tid har så gott som alla tidningar — och alla större tidningar — i stort sett undvikit att ta upp saken; den enda aktionsvärda tidning som energiskt dragit fram rykten och sakuppgifter är Arbetaren, med författaren Vilhelm Moberg som främste medarbetare. Pressens återhållsamhet beror, åtminstone vad många tidningar angår, inte på någon avsikt att förtiga och mörklägga. Tvärtom, såsom i Dagens Nyheter och på andra håll framhålls, vill man ha klarhet och öppenhet. Men det har syntts riktigt att vänta till dess en fullständig och pålitlig redogörelse föreligger. Vi har härvid utgått från och vid skilda tillfällen krävt att utredningen skall komma någorlunda snabbt, att den skall få en grundlig och objektiv karaktär, och — naturligtvis — att dess resultat skall offentliggöras. Och denna offentlighet måste för att fylla sitt syfte, inte blott beröra de övergrepp, påtryckningar och intriger till vilka vissa myndigheter och ämbetsmän gjort sig skyldiga, utan också klarlägga den miljö, de drivande motiv och de speciella förhållanden som ger bakgrunden till dessa fördömliga åtgärder — utan en sådan teckning av hela situationen blir vad som skett i detaljfrågor än mera svårbegripligt och än mera skrämmande.

Nu är utredningen i det närmaste färdig. Det finns ingen anledning att anta att den skulle vara missvisande eller i viktiga punkter ofullständig. Huvudfrågan blir därför hur den kommer att behandlas. Skall den hållas hemlig i sin helhet, göras offentlig endast i vissa valda delar eller i sin helhet göras tillgänglig för pressen och allmänheten? Den frågan skall bedömas av regeringen; hur regeringen ställer sig

är obekant. Det finns goda skäl att i detta läge deklarerat en ståndpunkt från pressens sida.

Den totala offentligheten är den enda principiellt hållbara linjen. En rad lagstridiga eller uppenbart förkastliga åtgöranden har skett av och genom personer i offentlig ställning. En utredning har vidtagits för att belysa det skedda. Det är i och för sig en självfallen konsekvens av våra grundsatser om öppenhet och tryckfrihet att denna utredning skall bringas till allmän kännedom. Detta är det väsentliga, det under alla förhållanden avgörande. En mörkläggning helt eller i detalj innebär ytterligare ett steg på den väg som vissa myndigheter gått i den affär som utretts — hemlighetsmakeriets och övergreppens väg. Nu skall man sätta stopp och inte gå vidare!

Vilka skäl kan då anföras mot publicitet? Det dynastiska intresset; det är väl känt att den avlidne monarken spelat en väsentlig, om också i huvudsak passiv roll i affären och att affären inte kan belysas utan att denna roll berörs. Men det kan redan nu fastslås att denna sida av saken för en omdömesgill allmänhet inte kan bli av någon större betydelse — det behöver väl för övrigt knappast utsägas att svensk rätt står över dynastiska, politiska och personliga intressen. Ett offentliggörande kan vidare, har det sagts, bli en belastning för Sverige inför utländsk opinion. I någon mån kan detta vara riktigt, men med säkerhet kan jämväl påstås att den olustiga reaktionen i utlandet kommer att framträda inom begränsade, jämförelsevis primitiva grupper och att den blir snabbt övergående och på längre sikt utan riskabla följder.

Vad är då alternativet? Vad skulle följderna av en mörkläggning bli? Uppenbarligen att många tidningar — bland dem Dagens Nyheter — kommer att publicera de uppgifter som de vet vara riktiga; de huvudsakliga fakta i affären är i själva

verket kända på alla Sveriges redaktioner. Regeringen och de tidningar som i missriktad lojalitet håller tyst kan inte rimligen dementera dessa uppgifter — så långt kan man dock inte driva mörkläggningen. Det huvudsakliga i affären blir alltså känt. Hemlighetsmakeriets konsekvens blir uteslutande dels att ryktena blomstrar på den auktoritativa upplysningens bekostnad, dels att Sveriges myndigheter — och i viss mån dess press — kommer att med rätta betraktas som ovilliga att klarlägga och beivra svagheter i det svenska rättssamhället.

Även från aktuell lämplighetssynpunkt framstår därför offentlighetslinjen som den enda försvarliga. Genom öppenhet kommer det klart fram att de övergrepp som ägt rum dock är av begränsad omfattning och att ansvaret för dem endast drab-

bar några få personer; genom mörkläggning blir dessa övergrepp förstörade, och själva denna mörkläggning blir kulmen i en förring inom den svenska rättsstaten. Jaså, även regeringen och pressen medverkar till det orättfärdiga — det blir reaktionen, den berättigade reaktionen.

Den principiella motiveringen för öppenhet är emellertid den avgörande. Man får inte — annat än när det gäller alldeles

särpräglade militära och liknande förhållanden — låta lämplighetssynpunkter bestämma då det är fråga om att publicera sanna uppgifter om väsentliga ting — det är döden för den fria debatten, för den fria kritiken. Sedan en fri press kom till har man sökt tysta den genom att tala om statsnyttan såsom högre än sanningen — från Dreyfusaffären till våra dagar har det varit tydligt att med statsnyttan i regel avses vissa personers, grupper och partiers speciella intressen. Statsnyttan främjas bäst av att allmänheten vet att de statliga myndigheterna och pressen avslöjar vad som bör avslöjas, framlägger de fakta, som folk behöver känna till, angriper dem som fe-lat. Det är på den vägen farliga tendenser skall rensas bort, inte genom ett fördöjande, som blir delaktighet i brottet.